

T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

0907 - BY - 86 - 008 - 013

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

III

TÜRK DİVAN EDEBİYATINDA NA'T VE BAZI NA'T MECMU'ALARI

Dr. H. İbrahim ŞENER.

1. NA'T.

a) Lügat Manâsı.

Na't'in lügat manâsı, şu şekilde tarif edilmektedir : «Bir kimsede bulunan şeyleri vafsetmek, onu tavsifte mubâlağâ yapmaktır» denildiği gibi; «mutlak bir şeyi vafsetmek», «Na't; her şeyin iyi olanıdır»⁽¹⁾ gibi tarifler de yapılmaktadır. Ayrıca, şu tariflere de yer verilmektedir. Kâdî Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (v. 543/1148) : «Bir kimsenin yüzü güzel olduğu zaman vafsinı yapmak» şeklinde tarif ettikten sonra, Rasûlüllah (s.a.)'ın vafsin hakkında : «O'nun vafsinı yapan, O'ndan önce de sonra da mislini ve benzerini görmedim»⁽²⁾ diyerek tarifini tamamlamaktadır. Öteyandan, İbnü'l-Esîr İzzuddin Ebü'l-Hasen (v. 630/1232) de : «Na't, bir kimsede bulunan güzel şeyleri vafsetmektir; kötü şeyler hakkında söylenmez»⁽³⁾ diye tarif etmektedir. Kâmus Tercemesi'nde daha genel bir tarifin yapıldığını görüyoruz : «Na't, nûn'un fethi, ayın'ın sükûniyle bir şeyi vafseylemek, muttasıf olduğu sıfatını irâd ile nişan vermek»⁽⁴⁾.

Bu genel tarifler, şu iki tarifile daha da husûsleştirilmektedir. Konumuz, bu iki tarifile daha çok netlik kazanmaktadır. Bu iki tariften biri : «Na't, lügatta vasıf demektir. Divan edebiyatında bilhassa Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn ile Hz. Ali vafsinde yazılan manzûmelerdir. Na't-i Şerif : Hz. Peygamber'e; Na't-i Çâr-yâr : Hulefâ-i Râşidîn'e; Na't-i Ali : Hz. Ali'ye âit medhiye demek olur»⁽⁵⁾ denilmektedir. Diğerisi ise : «Bir şeyi

(1) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, Mısır, 1308/1890, II, 405 (Na't mad.).

(2) İbn Manzur, a.g.e., II, 405.

(3) İbn Manzur (İbnü'l-Esîr'den naklen), a.g.e., II, 405.

(4) Âsım Efendi, Kâmus Tercemesi, İstanbul, 1304/1886, I, 622 (Na't mad.).

(5) Ş. Sami, Kâmûs-ı Türki, İstanbul, 1317/1899, II, 1464 (Na't mad.); Mehmed Salâhî, Kâmûs-ı Osmânî, İstanbul, 1322/1904, IV, 585 (Na't mad.).

hüsni sûretle medh etmek, husûsiyle medh ü senâ-yı Hazret-i Risâlet-Penâhî'yi hâvî söylenilen şiir : Na't-i Şerif»⁽⁶⁾ şeklindedir.

Şu halde, genel olarak «Na't» in lügat manâsı bu olmakla beraber, husûsî manâsı Hz. Peygamber'i ve bazı büyük zevâtı övmek için yazılan şiirlere verilen bir isim olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Divan edebiyatında «Na't» denildiği zaman ilk akla gelen, hiç şüphesiz Hz. Peygamber için yazılan ve divanların tertibinde tevhid ve münâcat'tan sonra yer alan şiirlerdir.

b) İstilâhî ve Edebî Manâsı

En-Na't (النعت) ve el-Medh (المدح) kelimeleri arapça olmakla beraber, Arapça'da Medh, Türkçe'de Na't kelimeleri aynı manâda kullanılmaktadır. Her ikisi de övmek, medhetmek, sitâyişle bahsetmek manâlarına oldukları halde, Medh'in hecâ (bir kimseyi şiir veya nesir yoluyla yerme)'nin zıddı ve : «Övmek, birinin iyi taraflarını söylemek»⁽⁷⁾ manâsına geldiği kaydedilmekte ve Hz. Peygamber için yazılan övgü şiirlerine de Medâih» denilmektedir. Hatta bu manâda, Peygamberimiz için söylenmiş Arapça şiirleri Yusuf b. İsmâil en-Nebehânî el-Mecmû'atu'n-Nebehâniyye fi'l-Medâih'i'n-Nebeviyye isimli dört ciltlik eserinde toplamıştır.

Demek oluyor ki, Türk edebiyatında Na't, İran edebiyatında Sitâyiş kelimelerinin mukâbili, Arap edebiyatında da Medh kelimesi, genel manâsından kurtarılıp «Medâihu'n-Nebeviyye» kaydı ile, Peygamberimiz için söylenen manzum övgü şiirleri'ne ad olarak kullanılmıştır.

Bir münâsebetle Hz. Peygamber'in amcası Abbas (r.a.) : «Ya Rasûlel-lah! Seni medh etmek istiyorum» deyince, O da : «Söyle, Allah ağzını dağıtmasın»⁽⁸⁾ buyurmuştur.

Verilen bu bilgilerden sonra, Arap edebiyatında, kayıtlanmak şartı ile, Peygamberimiz'i öven şiirlerin, Na't kelimesi yerine Medh kelimesi ile «Medâihu'n-Nebeviyye» şeklinde kullanıldığı sonucuna varmak herhalde doğru olacaktır.

(6) Tahiru'l-Mevlevî (Olgun), Edebiyat Lügatı, İstanbul, 1973, 113 (Na't mad.); Mehmed Rifat, Mecâmi'u'l-Edeb, İstanbul, 1308/1890, 570.

(7) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, III, 426 (Medh mad.).

(8) İmâdüddin, Yahya b. Ebû Bekr el-Âmirî, Behcetü'l-Mehâfil ve Buğyetü'l-Emâsil, Medine, 1330/1911, I, 16.

İran edebiyatında ise, Hz. Peygamber'i öven şiirlere, bizdeki Na't karşılığı Sitâyîş (medih, övme, övüş) kelimesi kullanılmakta ve şâirler, bu maksatla yazdıkları kasîdelere bu başlığı koymaktadırlar. Sa'dî Şîrâzî (v. 692/1292)'nin Na'tlerinde şu başlıkları görüyoruz : Der Sitâyîş-i Hazret-i Rasûl (S.); Sitâyîş-i Peygamber Salle'llahü aleyhi ve sellem ve Âlih⁽⁹⁾

Türk edebiyatında, daha doğrusu Türk Divan edebiyatında da, Na't yazmak âdet olduğundan, hemen hemen bütün divan edebiyatı şâirleri «Na't» kelimesini muhtevî : Der Na't-ı Hazret-i Nebî; Der Na't-i Mahbûb-ı Hudâ-yı Ekrem, Bâ'is-i Hestî-i Dü-Âlem gibi çeşitli başlıklar kullanmışlardır.

Hulâsa, Arap edebiyatında Medh (senâ etme, övme); İran edebiyatında sitâyîş (medih, övme, övüş); Türk edebiyatında da Na't (medh etmek, övmek, güzel sözlerle tavsif etmek) kelimeleri, Peygamberimiz'i öven şiirlere ad olarak verilmiş ve bu manâda kullanılmıştır.

Görülüyor ki, Na't'i tarif edenler «Na't'in, mutlak Hz. Peygamber'i öven şiirler» olduğu noktasında birleşmektedirler.

Bütün bu tariflerden sonra, Na't'in sınırını çizmek kolay olmasa da, Türk Divan edebiyatında Na't denildiği zaman ilk akla gelen, Divan şâirleri tarafından âdet haline getirilişi ve divanların tertibinde, tevhid ve münâcâttan sonra yer alışı gibi husûsiyetler Na't'in, Hz. Peygamber'i öven şiirlere ad olarak verildiğini; O'nun dışındaki zevâtı öven şiirlere de Medhiye denilmesinin daha uygun olacağı sonucuna varmış olmakla, yapılan tariflerin daha netlik kazandığına kâniyiz.

Türk, İran ve Arap edebiyatlarında yazılmış olan Na'tlerin çoğu manzum⁽¹⁰⁾ olmakla beraber, mensur Na'tler⁽¹¹⁾ de yok değildir.

Na't'in diğer müfredâtı ise şöyledir :

Na't'in cem'i : Nu'ût.

Na't-gû : Na't söyleyen.

Na't-hân : Tekkelerde ve cum'a günleri bazı selâtin câmilerinde güzel sesle «Na't-i Şerif» okuyan⁽¹²⁾ demektir.

(9) Sa'dî Şîrâzî, Külliyyât-ı Sa'dî, Tahran, 1320/1902, 4-6 (Haz. : Cenâb Akay Muhammed Ali Furûgî).

(10) Bkz. Mî'râciye ve Na't-ı Şerifler Mecmû'ası, Sly. Ktp., Lâla İsmail Paşa Böl., nr. 733/1-2, yk. 41a - 162a; Sa'dî Şîrâzî, Külliyyât-ı Sa'dî, 4-6; Yusuf b. İsmail en-Nebehânî, el-Mecmû'atu'n-Nebehâniyye fi'l-Medâihi'n-Nebeviyye, I-IV.

(11) Bkz. Sinan Paşa, Tazarru'nâme, İstanbul, 1971, 265 (Haz.: A. Mertol Tulum).

(12) Ş. Sami, Kâmus-ı Türki, II, 1464; Mehmed Salâhî, Kâmus-ı Osmânî, II, 565; H. Kâzım Kadri, B. Türk Lügatı, İstanbul, 1945, IV, 522.

Medh kökünden Mehdiye'nin tarifi de şöyle yapılmaktadır : «Birini övmek için yazılan manzûmlere verilen isimdir.»⁽¹³⁾ Bu tarife şu da ilâve edilmektedir : «Saz şâirleri Allah ile Hz. Peygamber'den başka herkes hakkında yazılan şiirlere «Medhiye» adını verirler, cönkere bu adla geçirirler»⁽¹⁴⁾.

c) Na't'in Konusu

Na'tlerin toplandığı Nu'ût-ı Nebiyye Mecmû'aları'nda veya muhtelif Divan ve Mesnivîler'de yer alan na'tleri incelediğimiz zaman, genel olarak şu konuların işlendiğini görürüz:

Hız. Peygamber'e olan muhabbet, saygı ve sevginin dile getirildiği; beşeriyetin en hayırlısı olduğu; kâinâtın O'nun nûru ile aydınlandığı; Allah'a yaklaşımda, hiç kimse O'nun ulaştığı makama erişemediği; her hastalığın devası, Cennet yolunun kılavuzu ve Hakk'ın Habîb'i olduğu gibi... konulardır. Bunlardan başka, bütün güzel sıfatları anlatıldıktan sonra, doğumu sırasında meydana gelen harikulâde hallerden de bahsedilir. Ancak, uzunca olan na'tlerin hemen hepsinde müşterek anlatılan konu ise «Şakku'l-Kamer» mucizesidir. Ayrıca, bazı âyet ve hadislerle de telmihler yapılmaktadır.

Saydığımız konulardan bazılarını ihtiva eden beyitlerden birkaç örnek verelim:

Ahmed'le Ahad beynini bir mîm kılır fark
Şol denlü irüpdür ana kurbiyyet-i Mevlâ

Yahya Bey, Taşlıcalı (v.990/1582)⁽¹⁵⁾

Bu beyitte, Hız. Peygamber'in Allah'a olan yakınlığını ifâde maksadıyla, iki isim arasında sâdece bir (mîm) farkının olduğu, dolayısıyla O'nun Allah'a o derece yakın olduğu belirtilmektedir.

Hız. Peygamber'in Mahbûb-ı Hudâ olduğu da şu beyitte ifâde edilmektedir:

(13) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, III, 426 (Mdh mad.); Tahiru'l-Mevlevî, Edebiyât Lügatı, 97.

(14) M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.

(15) Taşlıcalı Yahya Bey, Divan (Tenkidli basım), İstanbul, 1977 (Haz.: Mehmet Çavuşoğlu).

Mahbûb-ı Hudâ olmuş iken devr-i ezelden
Olmamış iken Kudret eli Âdem'e bennâ

Yahya Bey, Taşlıcalı, Divan, 21.

Yusuf Nâbî (v. 112/1217 de, Resûlüllah'a selavât getirmenin Kur'-ân-ı Kerîm'de⁽¹⁶⁾ emrolunduğuna şu beyitinde işaret etmektedir:

Eyleyüp Zât'ına Mevlâ ta'zîm
İtdi bizzât salât ü teslim

Nâbî, Hayriyye - nâme, yk. 3'

Seyyidü'l-kevneyn olan Hz. Peygamber'in, cismânî ve rûhânî âlem dâiresinin merkezi; cihânın rûhu ve âlemlerin rahmeti... gibi birkaç vasfı da şu beyitte sayılmaktadır:

Rahmet-i âlemiyân Rûh-ı cihân
Merkez-i dâire-i kevn ü mekân

Nâbî, Hayriyye - nâme, yk. 3'

Şu beyitlerde de, Hz. Peygamber'in mucizelerinden bazılarına işaret edilmektedir. Hudeybiye'de parmaklarından su aktığı mucizesi:

Hayret ilen parmağın dişler kim itse istimâ'
Parmağından virdüğü şiddet günü Ensâre su

Fuzûlî (v. 963/1556)⁽¹⁷⁾

Şakku'l-Kamer mûcizesi:

Şakk itdi bedri şer' ile isbât eyledi
Halk içre iki şâhid ile müdde'âsını

Fevrî, Ahmed b. Abdullah (v. 978/1570)⁽¹⁸⁾

Misâlleri daha fazla çoğaltmadan, na'tlerde en çok işâret edilen konulardan birinin de Hz. Peygamber'in, kâinâtın ve varlıkların yaratılmasına «illet-sebep» teşkil ettiğini gösteren bir misal daha verelim:

Eylemişdür Mü'ellif-i Kudret
Hilkat-i kevn Zât'ını illet

Nâbî, Yusuf, Eş'âr-ı Nâbî, yk. 62^{a-b}⁽¹⁹⁾

(16) Ahzâb, 33 : 56.

(17) Külliyyât-ı Fuzûlî (Kasâid), İstanbul, 1342/1923, 15.

(18) Mi'râciye ve Nat'ı-i Şerifler Mecmû'ası, Sly. Ktp., Lâla İsmail Paşa Böl., nr. 733/1-2, yk. 89b.

(19) Eş'âr-ı Nâbî, Sly. Ktp., Nâfiz Paşa Böl., nr. 1514/6; yk. 62a-b.

Vermiş olduğumuz şu birkaç misal, na'tlerde hangi konuların işlendiği hakkında kâfi bir fikir verdiği kanâatindeyim.

2. NA'TİN ARAP, İRAN VE TÜRK EDEBİYATLARINDAKİ YERİ

a) Arap edebiyatında Na't

Arap edebiyatında Na't'in, daha doğrusu Medh'in nasıl anlaşıldığını, ne şekilde işlendiğini, kronolojik bir sıra takip etmekten ziyâde, mühim bir iki örnekle izah etmeğe çalışacağız.

İlk olarak, Hz. Beygamber'in bi'setinden 7 asır önce Tebâbi'a'dan Es'ad Ebû Kerib el-Himyeri'nin söylediği şiiri, konumuzla alâkası ve bu konuda ilk söylenen şiir olduğu sanılan bir şiiri örnek olarak alıyoruz.

Tarihte, Ka'be'ye ilk defa kisve (örtü) giydirdiği rivayet olunan ve hakkında Peygamberimizin: «Tubba'a sebbedip sövmeyiniz, çünkü o, ehli tevhiddir»⁽²⁰⁾ buyurduğu Es'ad Ebû Kerib el-Himyeri'nin, Hz. Peygamber'i Medh eden şiirini, İbn Kesir (v. 774/1372) şu şekilde naklediyor: Âlimler, Resûlullah'ın geleceğini haber verdikleri zaman o da şu şiiri söyledi:

- 1 - شهدت على أحمد أنه رسول من الله باري النسم
- 2 - نلومد عمري الى عمره لكنت وزيرا له وابن عم
- 3 - وجاهدت بالسيف أعداءه و فرجت عن صدره كل هم

- 1 — «Şüphesiz, yaratıkları yoktan var eden Allah tarafından bir resûl, bir elçi olan Ahmed'e şehâdet ederim».
- 2 — «Ömrüm O'nun ömrüne yetişse O'na vezîr (yardımcı) olur; aynı zamanda amca-oğlu olurum.»
- 3 — «Düşmanlarına karşı kılıçla savaşır; sinesinden bütün elem ve kederi siler, ferahlatırdım.»⁽²¹⁾

Es'ad Ebû Kerib el-Himyeri'nin, asırlar önce söylemiş olduğu ve onun bir mü'min olduğuna delil olarak⁽²²⁾ getirilen bu şiirini zikrettikten sonra, esasen Peygamberimiz'in doğumundan vefatına, hatta kıyamete kadar, hangi milletin edebiyatında olursa olsun, O'nun hakkında söylenmiş

(20) Kâmilî Miras, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, İstanbul, 1939, IV, 62 (1. bas.).

(21) İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, es-Siratü'n-Nebeviyye, Beyrut, 1396/1976, I, 23 (Tahkik : M. Abdu'l-Vâhid).

(22) Mustafa Sâdık er-Râfi'i, Târîhu Adâbi'l-Arab, Beyrut, 1394/1974, III, 18 (2. bas.).

ve söylenecek bütün Na't ve Medâyh-i Nebevviye'nin kaynağı ve temeli, Allah Resûlü'nün adının «MUHAMMED» konmuş olmasıdır.

Kaynaklarda⁽²³⁾ geniş bir şekilde izah edilen «ad koyma» işini, konumuz açısından, kısaca hatırlatmakta fayda vardır.

Hız. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib O'na ad vermek için verdiği Ziyâfette: «O'na Muhammed adını verdim» deyince, Kureyşliler: «Böyle ecdâdında olmayan adı koymaktan maksadın nedir?» diye sorduklarında, Abdulmuttalib: «Maksadım ve dileğim odur ki, O'nu gökte Hak, yerde de halk pek çok medh ü sena etsin»⁽²⁴⁾ diye cevap vermiştir.

Arap edebiyatında «Şu'arâü'n-Nebî» diye bilinen şâirler şunlardır: Hassân b. Sâbit, Abdullah b. Revâha, Ka'b b. Mâlik, Âmir b. el-Ekva' ve Enceşe.⁽²⁵⁾

Hâssan b. Sâbit'in, konumuza delil olması bakımından, her türlü kusurdan âzâde olarak yaratılan Resûlüllah'ı tavsif için söylediği şu beyit, O'nun hakkında söylenenlerin en güzelidir, diyebiliriz.

خلقت مبراً عن كل عيب كأنك قد خلقت كما تشاء

«Sen, bütün ayıp ve kusurlardan berî ve noksansız yaratıldın; Sanki Sen, istediğin şekilde yaratıldın»⁽²⁶⁾

Bugün bile dillerden düşmeyen, bir ilâhî gibi okunan ve hicret esnasında Peygamberimiz Medîne'yi teşrifleri sırasında, Medîne ufuklarında dalgalanan şu mısra'lar da «Medâyh-i Nebeviyye» nin en güzel örneklerinden biridir.

1 - طلع البدر علينا من ثنيات الوداع

2 - وجب الشكر علينا ما دعا لله داع

3 - أيها المبعوث فينا جئت بالامرالمطاع

(23) İbn Sa'd, Tabakât el-Kübrâ, Beyrut, 1380/1960, I, 99; İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't-Târih, Beyrut, 1385/1965, I, 458; Ahmed Cevdet, Kısas-ı Enbiya ve Tevârîh-ı Hulefâ, İstanbul, 1308/1890, I, 81.

(24) Abdurrahman es-Süheylî, er Ravdu'l-Unf, Kahire, 1387/1967, II, 150, (Tahkik Abdurrahman el-Vekil); İbn Kesir, es-Sîratü'n-Nebeviyye. I, 210.

(25) Abdu'l-Hayy el-Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, Beyrut, ts., I, 210.

(26) A. Fehmi, Medresetü'l-Arab, İstanbul, 1304/1886, 99.

- 1 — «Dolunay, Veda dağının sırtlarından çıkıp üzerimize doğdu.»
- 2 — «Allah'a yalvarıp duâ eden buldukça bize de şükretmek vâciptir.»
- 3 — «Ey bize gönderilen Peygamber! Sen ifâat olunan emirle geldin.»⁽²⁷⁾

Arap edebiyatında «Medâyih-i Nebeviyye» ile ilgili örnekleri, yazımızın sınırını aşmamak için, burada kesip aynı konunun İran edebiyatında da bazı örneklerini gördükten sonra, Türk Divan edebiyatında «Na't» in nasıl işlendiği konusuna geçeceğiz.

b) İran Edebiyatında Na't.

Farsça'da, «Na't ve Medh» kelimelerinin karşılığı olarak Sitâyîş (övmüş, medih ve sena) kelimesini görüyoruz. Bu kelime: Sitûden (ستودن) : Övmek, medih ve vasfetmek kökünden hâsıl-ı masdardır. Memdûh'un karşılığı olarak da: Sitûde (ستوده) : Övülmüş, kelimesini buluyoruz.

Sitâyîş kelimesinin genel manâda kullanıldığına dâir Sâ'dî Şirâzî (v. 692/1292)'den şu örneği alıyoruz:

ستایتر سخن خویشتن مگو سعدی
که زشت خوب نکردد بجامهٔ رنگین

«Ey Sa'dî! kendi sözünü medh etme; çünkü çirkin şey, güzel elbise ile güzel olmaz»

Na't ve Medh'in mukâbili olarak «Sitâyîş» kelimesinin kullanıldığını da şu beyitte görüyoruz:

کسی را چه حاجت ستایش ز ما
که او را ستاینده باشد خدا

«Övücüsü Allah olan bir Zât'ın bizim övmemize ne ihtiyacı vardır.»⁽²⁸⁾

(27) Lutfullah Ahmed, Hayat-ı Hazret-i Muhammed, İstanbul, 1342/1928, II, 371; Mahmud Es'ad İbn Seydişehri, Târih-i Din-i İslâm, İstanbul, 1328/1910, IV, 10.

(28) Ziya Şülkûn, Ferheng-i Ziya (Farsça-Türkçe Lügat), İstanbul, 1967, II, 115¹, 1154 (Sitûden ve Sitâyîş mad.).

TÜRK DİVAN EDEBİYATINDA NA'T VE BAZI NA'T MECMU'ALARI

İran şâirlerinin divanlarını karıştırdığımız zaman, divan tertibindeki sıraya göre, önce tavhid ve münâcâtları, sonra da Sitâyîş ve na'tleri görürüz. Meselâ Abdurrahman Câmî (v. 898/1492)'nin divanında⁽²⁹⁾ ikisi kısa, diğeri oldukça uzun üç na't mevcuttur.

Sitâyîşler, divanlarda bu şekilde yer aldıkları gibi, şâirlerin diğerseslerinde de «Hamdele» den onra «Salvele» mâhiyetinde yer almaktadır. Meselâ, Sa'dî'nin Külliyyât⁽³⁰⁾ içinde mevcut Mevâ'iz-i Sa'dî'de iki Na't vardır. Başlıkları da: **Der Sitâyîş-i Hazret-i Rasûl (S)** tertibindedir. Mâ-Hazar Şerh-i Alâ Pend-i Attâr isimli eserdeki⁽³¹⁾ başlık ise: **Der Na't-i Seyyidü'l-Kevneyn**, şeklindedir.

Şimdi, biri Sa'dî Şîrâzî, diğeri Feridüddin Attâr (v. 589/1193'dan olmak üzere, iki na'tten birkaç beyit örnek vererek bu konuyu bitirelim.

Sa'dî Şîrâzî'den:

- 1 - امام رسل پیشوای سبیل   آمین خدا مہبط جبرئیل
- 2 - شفیع الوری خواجہ بعث و نشر امام الہدی مدر دیوان حشر
- 3 - نعت پسندیدہ کویم ترا   علیک السلام ای نبی لوری

- 1 — «O, peygamberlerin İmamı, doğru yolun Rehberi; Allah'ın Emîni, Cebrâil'in vahy için yanına gelip-gittiği Zât'tır.»
- 2 — «O, beşeriyetin Şefâ'atçisi, kıyamet gününün Efendisi, hidâyet Önderi, mahşer gününün en başta geleni, en büyüğüdür.»
- 3 — «Ey bütün insanlara gönderilen büyük Peygamber! Seni övmekte aczim var; ey bütün mahlûkâta gönderilen Peygamber! Sana selâm olsun!»⁽³²⁾

Feridüddin Attâr'dan:

- 1 - سیدالکونین و ختم المرسلین آخر مد بود فخر المرسلین
- 2 - شد وجودش رحمة للعالمین مسجد او شد همه روی زمین

(29) Abdurrahman Câmî, Divan, İstanbul, 1284/1867, 4-9.

(30) Sa'dî Şîrâzî, Külliyyât-ı Sa'dî (Mevâ'iz-ı Sa'dî), 15-16, 20.

(31) Muhammed Murad, Mâ-Hazar Şerh-i Alâ Pend-i Attâr, İstanbul, 1304/1887, 16-21.

(32) Sa'dî Şîrâzî, a.g.e., (Bostân-ı Sa'dî), 4-6.

- 1 — «Cismânî ve rûhânî âlemin Ulusu, enbiya ve mürselinin sonuncusudur; bütün peygamberlerden sonra geldi, fakat önce gelen bütün peygamberlerin efdalidir.»
- 2 — «O'nun vücûdu âlemlere rahmet oldu; bütün yeryüzü O'na her zaman secdegâh oldu.»

c) Türk Divân Edebiyatında Na't.

Türkler, gerek dinî yaşayış bakımından, gerek kurdukları medeniyetler itibariyle, gerekse edebiyatları yönünden, hızla gelişmekte ve ilerlemekte olan İslâm'ı kabûle âdeta zemin hazırlamış gibiydiler. Nitekim, Orta-Asya'da Tanrı dağları çevresinde ve Mâ-verâünnehir'de, Kansu'dan Aral gölünün batı kıyılarına kadar uzanan geniş sahada hüküm süren Karahanlılar (840-1212)⁽³³⁾ İslâm'ın kabûlü ile, ilk Müslüman-Türk devleti olmuş; ilk İslâmî Türk edebiyatı mahsulleri de bu dönemde verilmişti.

İlk İslâmî Türk edebiyatı mahsulleri olarak bilinen Kutadgu Bilig (te'lifi: 1069)'de, Atebetü'l-Hakâyık (XII. yy.) ve Divân-ı Hikmet (XII. yy.)'te müstakil na'tlere tesâdüf edemiyoruz.

Türk edebiyatı, tarihî seyri içerisinde Azerî, Çağatay ve Anadolu lehçe edebiyatları adı ile gelişiyor; bunlardan Anadolu edebiyatı ise daha hızlı bir gelişme gösteriyordu. Buna paralel olarak, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'de mütemadiyen yayılıp genişlemesi, hele İstanbul'un fethinden (857/1453) sonra, bir kültür merkezi haline gelen İstanbul'da bir saray muhîti kurulmuş, belli bir yazı dili vücûda getirilmiştir.

Burada bir noktayı belirtmemiz gerekir ki o da, Türkler müslüman olup İslâm medeniyetine girdikten sonra, coğrafi mevkileri icâbı, özellikle İran edebiyatının te'siri altında kalmış; arûz vezniyle Acem şiiri tarzında manzum eserler vücûda getirmeğe başlamışlardı.⁽³⁴⁾

Anadolu sahası orta-dönem (XII.-XIV. yy) edebiyatı temsilcilerinin attıkları temel üzerine kurulan saray edebiyatı, XV. yüzyılın il yarısında yetişen Germiyanlı Şeyhî (v. 1428 den sonra) ile birlikte, ondan sonraki «Divan edebiyatı» şâirleri, Hz. Peygamber'e Na't yazmayı âdet haline ge-

(33) Reşat Genç, Karahanlı Devlet Teşkilâtı, İstanbul, 1981, 8, 34.

(34) M. Fuad Köprülü, Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul, 1934, 5.

(35) Fâik Reşad, Eslâf, İstanbul, 1312/1894, II, 96.

TÜRK DİVAN EDEBİYATINDA NA'T VE BAZI NA'T MECMU'ALARI

tirmişler, Divanlarını tertib ederken, yazdıkları Na'tleri divanlarındaki yerine koymayı da ihmal etmemişlerdir.

Divan veya diğer eserlerde müstakil na'tlerin yer alması, daha ziyâde Divan edebiyatının doğmasından sonra görülmektedir. Divan şâirlerinden hemen hepsi Na't yazmışlardır. Ancak, bu vâdide en çok na't yazdığı bilinen şâir, Edirneli Nazîm (v. 1139/1726)'dir. Na't-gû ve Na't-serâ unvanlarıyla anılan bu şâirin divanının üçte ikisi⁽³⁵⁾ na'tlerden ibarettir. Matbû Divanı (İstanbul, 1957) 5 ayrı divandan müteşekkil olup, toplam Na't sayısı 724'tür.⁽³⁶⁾

Netice itibariyle, hangi şâir olursa olsun «Evsâf-ı Nebevi» de bir taraftan:

Teeddüb kıl bu tavr-ı nâ-becâdır
Anı medh eyleyen zirâ Hudâ'dır

diyerek, bu vâdideki aczini itiraf ederken, diğer yandan da, gücü nisbetinde, O'nun evsâfını sayıp-dökmekten, O'na Na't ve Medh söylemekten geri kalmamış, ayrıca bunu bir şefâ'at vesîlesi olarak da kabûl etmiştir.

3. BAZI NA'T MECMU'ALARI

a) Arapça Mecmû'alar.

1 — Kadın ve erkek sahâbilerden, Hz. Peygamber'e Medihler «Medâyih-i Nebeviyye» söyleyen şâirlerin bu medihlerini, İbn Seyyidi'n-Nâs (v. 734/1333)⁽³⁷⁾ Kasîde-i Mimiyye adı altında toplamış, sonra da onu bir cilt halinde şerh ederek Menhu'l-Medh veya Fethu'l-Medh adını vermiştir. Hurûf-ı mu'ceme göre tertib edilmiş ve 200'e yakın Medâyih-i Nebeviyye mevcuttur.

2 — Hüsnü's-Sahâbe fî Şerhi Eş'âri's-Sahâbe.

Câbî-zâde diye tanınan Mostar (Hersek) müftüsü Ebü'l-Hasen Ali b. Şâkir el-Mostârî (v. 1337/1918), şâir sahâbilerin şüirlerini toplayarak, bu sahada kaynak kabûl edilebilir bir eser vücûda getirmiştir. Ancak, birinci cildi neşredilmiş olan bu eser⁽³⁸⁾ Kâfiyelere göre tertiplenmiş, şâir sahâbilerin biyografilerini, tevhid, senâ ve Hz. Peygamber'in medhini, mu'cizelerini muhtevîdir.

(36) İslâm Ansiklopedisi, IX, 144 (Nazîm mad.).

(37) İslâm Ansiklopedisi, V/2, 807 (İbn Seyyidi'n-Nâs mad.).

(38) Câbî-zâde Ali Fehmi el-Mostârî, Hüsnü's-Sahâbe fî Şerhi Eş'âri's-Sahâbe, İstanbul, 1324/1906.

3 — El-Mecmû'atu'n-Nebehâniyye fi'l-Medâihî'n-Nebeviyye.

Peygamberimiz hakkında söylenmiş Mersiyeler de dahil, Asr-ı Sa'âdet'ten günümüze kadar, gerek sahâbîlerin, gerek onlardan sonrakilerin söylemiş oldukları «Medâih-i Nebeviyye» yi muhtevî bu mecmû'a, Yusuf b. İsmâil en-Nemehânî tarafından, hâşiyesi Takrîbü'l-Garîb Min Medâihî'l-Habîb ile birlikte, dört cilt olarak el-Mecmû'atü'n-Nebehâniyye fi'l-Medâihî'n-Nebeviyye adı altında toplanmış, ilk baskısı 1903, ikinci baskısı ise 1974 de yapılmıştır. (39)

b) Türkçe Mecmû'alar.

1 — Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası.

A. Sırrı Levend'in (40) tesbitine göre, bu Mecmû'a Abdalbâkî ismindeki bir şahıs tarafından toplanmıştır. Mecmûada (41) 39 şâirin Kasîde ve Mesnevî tarzında yazdıkları na'tler yer almaktadır.

2 — Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası.

Bu mecmû'a da, A. Sırrı Levend'in eserlerinden (42) öğrendiğimize göre, Abdalbâkî tarafından toplanmış, 60 kadar şâirin muhtelif tarzda yazılmış na'tleriyle mi'râciyeleri mevcuttur. (43)

Türk Edebiyat Tarihi'nde (44) verilen bilgiye göre, Süleyman Nahîfî (v. 1151/1738)'nin tertiplemiş olabileceği ihtimali bulunan bu mecmû'a (45) da 15 kadar şâirin çeşitli tarzda kaleme aldıkları na't ve mi'râciyeler bulunmaktadır.

4 — Na'tler Mecmû'ası.

Bizzât görüp incelediğim bu mecmû'ada (46) da, 40 kadar şâirin muhtelif tarzda yazılmış na'tlerin bulunduğu tesbit edilmiş; yaptığımız mukâyese sonunda da, bu mecmû'a ile bir sonraki mecmû'ada yer alan şâir ve

(39) Yusuf b. İsmâil en-Nebehânî, el-Mecmû'atü'n-Nebehâniyye fi'l-Medâihî'n-Nebeviyye, Beyrut, 1394/1974 (2. bas.), I-IV.

(40) A. Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1973, I, 173.

(41) Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası, Ankara-Genel Ktp., nr. 312.

(42) A. Sırrı Levend, a.g.e., I, 173.

(43) Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası, Sly. Ktp., Hamidiye Böl., nr. 1210.

(44) A. Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, I, 173.

(45) Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası, Sly. Ktp., Hamidiye Böl., nr. 1211.

(46) Na'tler Mecmû'ası, Fâtih-Millet Ktp., Ali Emîri Böl., nr. 779.

na'tlerin üçte ikisinin aynı olduğu, ancak her iki mecmû'anın da aynı olmadığı, yani aynı mecmû'anın ayrı iki nüshası olmadığı anlaşılmıştır.

5 — Mi'râciye Na't-i Şerifler Mecmû'ası.

a) Nüsha tavsifi.

Sly. Ktp. : Lâla İsmâil Paşa Böl., nr. 733/1 - 2.
Müellifi : Muhtelif şâirler.
Müstensihi : ?
İstinsah ta. : ?

Yk. 2 b - 162 a, st. 19, yz. ta'lik, c. Şemseli ve meşin kaplı.

Baş : Gel ey bihîn-güher-i kâr-hâne-i tekvîn
Akıt fırâk ile gözden cevâhiri rengîn
Neşâtî, Ahmed Dede (v. 1085/1674)

Son : Mabde-i bünyâd-ı âlem Server-i âhir zamân
Sâye-i arş-ı ulâ seyyâh-ı mülk-i lâ-mekân
Zâtî, Ivaz Çelebi (v. 953/1546)

b) Şekil ve Muhteva Husûsiyetleri.

Neclâ Pekolcay'ın tesbitine göre, şimdilik tek nüsha olduğu bilinen bu mecmû'a, Mi'râciyeler ve Na'tler olmak üzere iki kısımdan müteşekkildir. Konumuz icabı, bu mecmû'anın ikinci kısmı olan Na'tler bizi daha çok ilgilendirmektedir.

Mecmû'anın Na't-i Şerifler kısmında XV., XVI. ve XVII. yüzyıllarda yaşamış olan 38 şâirin, kasîde ve mesnevî tarzında ve muhtelif vezinlerde yazılmış 89 na'ti vardır. Bu na'tlerin en kısası 12, en uzununu 114 beyittir. Bunlardan 29 u mesnevî, 60'ı da kasîde tarzındadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz.

Tevhîd, münâcât, na't, mi'râciye, kısas-ı enbiya, siyer-i nebi, mevlid, hadis-i erba'in (kırk hadis)... gibi İslâmî Türk Edebiyatı konuları arasında yer alan «Na't» konusu, yaptığımız bir çalışmanın⁽⁴⁷⁾ özeti diyebileceğimiz bu makâlede, Arap ve İran edebiyatlarında aynı konunun ne şekilde işlendiği mukâyese edilerek, işlenmeğe çalışılmıştır. Ancak,

(47) H. İbrahim Şener, Mi'râciye ve Na't-i Şerifler Mecmû'asındaki Na'tlerin İşlenişi, İzmir, 1980 (Y. İ. E. Öğretim Üyeliği Tezi - Basılmadı).

Na't'in Arap ve İran edebiyatlarındaki misâlleri, sınırı aşmamak için, tahdid edilmiş; Türk edebiyatından ise hiç örnek verilmemiştir. Çünkü maksadımız, bilhassa Türk Divan edebiyatında pek çok örnekleri bulunan Na't hakkında bilgi vermek ve bu sahada çalışmak isteyenlere bir hatırlatmada bulunmaktır.